

כה עמך והפתנים והעם אל-יהרסו לעלת אל-יהוה פן-יפרץ-בם: ויך
כ א משה אל-העם ויאמר אליהם: וידבר אליהם את כל-

עמך. ובהנאי ועמא. לא
יפגרון, למסק לקדם יי
דלמא יקטול בהון:
כה. ונחת משה לנת עמא.
ונאמר להון: א. ומליל יי. ית כל

והחרין ומזרין אותו בשעת מעשה³⁰. ועלית אתה ואהרן עמך
והכהנים, יכול³¹ אף הם עמך, ת"ל: ועלית אתה. אמור מעתה
אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו (והם מחיצה לעצמם,
משה נגש יותר מאהרן, ואהרן יורר מן הכהנים³²) והעם כל עיקר
אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה'. פן יפרץ בם, אף על פי שהוא
נקוד חטף קמץ אינו זו מגזרת³³, כך דרך כל תיבה שנקודתה
מלאפום כשהיא סמוכה במקף משתנה הנקוד לחטף קמץ.
(כה) ויאמר אליהם, התראה זו.

כ (א) וידבר אליהם, אין אליהם אלא דיי³⁴. לפי³⁵ שיש
פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר, ואם לאו אינו מקבל
30 מכילתא בחדש פ"ד. 31 [מכילתא שם]. 32 יש שאין גורסים מה
שבמוסגר. 33 ר"ל מן הדין הוי למכתב "יפרץ" הרי"ש בחולם (ונקרא אצל רש"י
מלאפום). רק בעבור דבכאן מלת "יפרץ" מוקף ונסמך באורך הקו הנקרא מקף למלת
"בם", וא"כ שתייהם כתיבה אחת חשיבה, ונקרא מלת "יפרץ" בחטיפה בעבור הטעם
שהושם במלת "בם", וכיון שכן הוצרך לשנות החולם דהיא נקודה גדולה לנקודה קטנה
והיינו חטף קמץ כדי לקרותה בחטיפה, אבל באמת בענין פירוש המלה אין חילוק בין
"יפרץ" בחולם ובין "יפרץ" בחטף קמץ (באר רחובות). 34 מכילתא בחדש פ"ד.
35 [דברי רש"י, לבאר כוונת המכילתא].

ירחק מישראל, כי עתידים הם לומר לך, ככלות השם לדבר עשרת
הדברים, דבר אתה עמנו ונשמעה (להלן כ טז). והנני משיב לך⁹¹
על שאלתו, כי לא אמר לו שיהירסם שלא יראו אותו, אך שלא
יעברו הגבול. כי הם צריכים שיהירסם הוא בשעת מעשה,
שישמעו ושישמרו נפשם⁹².
(כה) וירד משה אל העם ויאמר אליהם, ובהשלימו לומר להם,
ועלה הוא ואהרן לפנים מהגבול אל ההר, מיד דבר השם.
כ (א) וידבר אליהם, יש שאלות קשות בפרשה הזאת. אמרו
91 לגאון על התקשותו באזהרה השניה. 92 נוסף לאזהרה הקודמת יש
להזהירם בשעת מעשה, לחזקם בכך.

הוא, אמר השם למשה רד העד בעם (פסוק כא), ולא ידע מה
צורך שיעיד בהם והוא כבר העיד בהם, על כן אמר לא יוכל העם.
או אמר לו השם, לך רד כאשר צויתך, שתעיד בהם. כי השם
לכדו ידע, כי צריכין היו ישראל, שיעיד בהם פעם שנית.
(כד) וטעם ועלית, אתה לפנים מהגבול אל ההר.
(כה) וירד משה אל העם ויאמר אליהם, פירושו, שהעיד בהם
ובכהנים שלא יהרסו לראות. ולא הזכיר הכתוב ויעל משה
ואהרן, כי איננו צריך, כי אחר שאמר לו השם שיעלו, ידענו
שעלו. וכתוב אנכי עומד בין ה' וביניכם (דברים ה ה).

אתה ואהרן, אחר תשלום עשרת הדברות ופרשת משפטים ספורנו
כאמרו "ואל משה אמר, עלה אל ה' אתה ואהרן" וכו' (להלן
כד א).
(כה) ויאמר אליהם, אזהרה זו עם העונש: "פן יהרסו... ונפל
ממנו דב" (פס' כא).

כ (א) וידבר אליהם, אחר העדת משה ואזהרתו דיבר אליהם
אליהם כל אלה הדברות, כאמרו "את כל הדברים האלה דבר ה'
אל כל קהלכם בהר" (דבר' ה יח).

רס"ג (כה) ויאמר אליהם, ויאמר אליהם כך.

רשב"ם (כה) ויאמר אליהם, מצות הגבלה מעכשיו.

חזקוני יהרסו לראות, אינן שולטים בעיניהם ויהא להם פתחון פה לומר:
רצוננו לראות את מלכנו⁹⁵, אמר לו: יפה אמרת לך רד וגוי,
כלומר אין אני מענישכם רק על העלייה⁹⁶, היינו דכתיב: אל
יהרסו לעלות. ואהרן עמך, תוך הגבול מעט, שהרי אתה עתיד
לפרש להם מלא יהיה לך ואילך. דבר אחר לך רד, שלא יאמרו
הכהנים והעם: הרי אהרן בכלל כל האזהרות כשאר העם, עכשיו
כשיראו אתה ואהרן עולים יאמרו שמותר לעלות בהר, לך רד
ואמור להם שלא נתן רשות רק לך ולאהרן.

(כה) ויאמר אליהם, שלא ניתן רשות רק לו ולאהרן⁹⁷.

כ (א) וידבר אליהם את כל הדברים האלה, כביכול כאדם
המסדר בלבו דברים כדי לאמרם לאחרים, כך וידבר בינו לבין
עצמו, ואח"כ לאמר לישראל: אנכי ה' אלהיך (פסוק ב) זש"ה:

או ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם וגוי (איוב כח
כו-כח) למדתך תורה דרך ארץ⁹⁸ אם תהיה בן תורה שלא תהא
רוחך גסה עליך לומר דבר לפני הצבור עד שתפשוט אותו בינד
לבין עצמך ב' או ג' פעמים. מעשה ברבי עקיבא שקראו החזן
בבית הכנסת לקרוא בתורה ולא רצה לעלות, אמרו לו תלמידיו:
רבינו לא כך למדתנו כי היא חייך ואורך ימיך (דברים ל כ), ולמה
מנעת לעלות, אמר להם: העבודה לא נמנעתי לעלות אלא לפי
שלא סדרתי הפרשה ביני לבין עצמי ב' או ג' פעמים, שאין אדם
רשאי לומר דבר לפני הצבור עד שיפשוט אותה בינו לבין עצמו
שתיים או שלש פעמים. את כל הדברים האלה, פרש"י: מלמד
שאמר הקב"ה את כל הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לו
לאדם לומר כן, אם כן מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך, מלמד
שחזר ופירש כל דבור ודבור בפני עצמו. פי' א"כ שהקב"ה אמר
כל עשרת הדברות, מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך, כלומר מפני
מה נשנו, ומשני: מלמד שחזר ופי' על כל דבור וכו'. פירושו:
בתחלה אמרן הקב"ה בכת אחת ובדבור אחד ולא הבינום
ישראל, ומה שנשנו, מלמד שחזר המפרש ופי' כל דבור ודבור
בפני עצמו כדי שיבינום ישראל אנכי ולא יהיה לך חזר ופי'
הקב"ה ולא היה להם יכולת לסבול ולשמוע מפיו יותר, כד"א:
דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות (להלן
פסוק טו). וכן אמרו רבותינו⁹⁹: אנכי ולא יהיה לך, מפי הגבורה
שמענום, ובא משה וחזר ופי' משם ואילך כל דבור ודבור בפני
עצמו. ונראין הדברים, שהרי מליצת דברות אנכי ולא יהיה לך
משמע כאדם המדבר על עצמו, והשאר כאדם המדבר על אחרים,
כדכתיב: לא תשא את שם ה' אלהיך (להלן פסוק ו), ולא כתיב:
את שמי, כי ששת ימים עשה ה' (שם י), ולא כתיב עשיתי וכן
השאר. ומה שפרש"י מלמד שחזר ופי' קאי אהקב"ה וקאי
אמשה, פי' כל אחד ואחד חזר ופירש חלקו מהדברות כמו
שפירשתי¹⁰⁰.

95 [מכילתא בחדש פ"ב]. 96 אבל על הראייה לא יעשו. וכן ברשב"ם.
97 [לפי ה"דבר אחר" שבפסוק כד]. 98 תנחומא יתרו טו. 99 מכות כד א.
100 [ראה תורה שלמה כרך טז מלואים ג-ד].

Handwritten notes on the left margin, including symbols like 'e', 'n', and various numbers and characters.

רש"י עליהם פורענות³⁶, יכול אף עשרת הדברות כן, ת"ל: וידבר אלהים, דיין ליפרע³⁴. את כל הדברים האלה, מלמד³⁴ שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר

36 פ"י שלא בעידן ריתחא, אבל בעידן ריתחא אין שום מצוה שאין מענישין עליה (רא"ם). לענין שיש מצות שאם יקיים ימצא שכר אפילו בעולם הזה, אבל לענין עונש לא מצינו כן, ע"כ אמר ואם יעבור לא ימצא פורעניות בעוה"ז אבל עונשו חרוץ לעולם

כן, אם כן מה ת"ל עוד: אנכי ולא יהיה לך, שחזר ופירש על כל רש"י דבור ודבור בפני עצמו³⁷. לאמר, מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו³⁴.

הבא ששם עולם הגמול, אבל אלו עשרת הדברות דיין הוא יתברך ליפרע אפילו בעוה"ז (דברי דוד). 37 [ראה חזקוני].

ראב"ע הארוך

רבים⁹³, כי השנים הדברים לבדם אמר השם. ועדותם, שכתוב בדבור ראשון, אנכי ה' אלהיך (פסוק ב), ובשניה, כי אנכי ה' אלהיך אל קנא (פסוק ד), ובשלישי כתוב את שם ה' אלהיך (פסוק ו)⁹⁴, גם את אשר ישא את שמו לשוא (שם), ולא אמר שמי, וברביעי כי ששת ימים עשה ה' וגו' על כן ברח ה' (פסוק י) ובחמישי אמר אשר ה' אלהיך נותן לך (פסוק יא). ויש לשאול, איך יספר דבור אנכי בעשרת הדברים, כי הוא המצוה⁹⁵, והנה איננו מצות עשה, ולא מצות לא תעשה. ושאלות קשות מאלה. והנה אנחנו קראנו זו הפרשה, שהיא פרשת וישמע יתרו, ראשונה, ופרשת ואתחנן שניה. והנה ראינו, כי מתחלת אנכי ועד סוף, את אשר ישא את שמו לשוא (פסוק ו), אין שנוי בין שתי הפרשיות⁹⁶. ומתחלת זכור עד סוף עשרת הדברים, שנוי בכל מקום. בראשונה זכור (פסוק ז), ובשנית שמור (דבר' ה יא), גם שם באחרונה תוספת כאשר צוך ה' אלהיך (שם שם טו). בראשונה ובהמתך (פסוק ט), ובשניה תוספת ושורך ותמורך (דבר' ה יג)⁹⁷. והקשה מכל אלה, כי בראשונה כתוב טעם שבת, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, ואמר עוד, על כן ברח ה' את יום השבת (פסוק י). ואלה הפסוקים אינם כתובים בשנית, רק טעם אחר, וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ואמר באחרונה, על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת (דבר' ה יד). בראשונה כתוב שכר כבוד אב ואם, שהוא למען יאריכון ימך (פסוק יא), וכן בשני, רק הוסיף ולמען ייטב לך (דבר' ה טו). גם הוסיף בכבוד אב ואם, כאשר צוך ה' אלהיך (שם). בראשונה כתוב לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תענה (פסוק יב), בשניה כתוב לא תרצח, ולא תנאף, ולא תגנוב, ולא תענה (דבר' ה טז). בראשונה כתוב עד שקר (פסוק יב), ובשנית עד שוא (דבר' ה טז). בראשונה כתוב לא תחמוד בית רעך, לא תחמד אשת רעך (פסוק יג). ובשנית ולא תחמד אשת רעך, ולא תתאוה בית רעך (דבר' ה יז). בראשונה אין כתוב שדהו, ובשנית כתוב שדהו (שם). בראשונה עבדו ואמתו קודם שורו וחמורו, ובשנית שורו וחמורו לפני עבדו ואמתו⁹⁸. בראשונה כתוב וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר, ובשנית את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם (דבר' ה יח). וכאשר חפשנו בדברי חז"ל מה אמרו על ככה, מצאנו שאמרו זכור ושמור בדבור אחד נאמרו⁹⁹. וזה הדבור קשה מכל הקושיות שהוא לנו כאשר אפרש. וחלילה חלילה, שאומר שלא דברו נכונה, כי דעתינו נקלה כנגד דעתם. רק אנשי דורינו יחשבו כי דבריהם כמשמעם, ואיננו כן, כאשר אפרש בסוף אחר שאזכיר הקושיות. ובאחרונה אפרש הדרך הישרה להסיר כל הקושיות והשאלות שבפ' הזאת. ולא יתכן שיאמר זכור ושמור בבת אחת רק במעשה נס. והנה נודה, כי גם

כאן יש לשאול, למה לא נכתב בראשונה זכור ושמור, וגם כן בשנית, והנה מה נעשה באותם הפסוקים¹, אם נאמרו בבת אחת, כמו זכור ושמור, ולמה לא הזכירו זה חז"ל, כי יותר יש לתמוה, איך נאמרו במעשה נס פסוקים רבים בבת אחת ואין טעמם שוה, כמו שתי מלות שטעמם אחד ושוה שתהיינה נאמרות בבת אחת². ואיך יאמר השם, כאשר צוך ה' אלהיך (דבר' ה טו)³. ועוד, מתי צוה לפני זה המעמד על כבוד אב ואם⁴. והנה אין כתוב בראשונה למען ייטב לך, אם כן אמר זה ולא אמר זה. ואיך יאמר לא תנאף בו"ו, וגם לא תחמד בית רעך (פסוק יג), ובשנית ולא תחמד אשת רעך (דבר' ה טו). ועוד, איך יאמר עבדו ואמתו ואחר כן שורו וחמורו⁵, ויאמר בבת אחת הפך הדבר. ואין הדעת טובלת כל אלה הדברים⁶. והקשה מכל מה שהזכרתי, כי כל פלא שנעשה על יד משה יש למקצתו דמיון, והמשכיל יבין⁷. והנה זה הדבר הפלא ופלא, שהשם דבר זכור ושמור בבת אחת, והיה ראוי להיות זה כתוב ומפורש בתורה יותר מכל האותות והמופתים שנכתבו. ואם אמרנו אין דיבור השם כדיבור כל אדם. הנה איך הבינו ישראל דיבור השם, כי האדם אם ישמע זכור ושמור בבת אחת לא יבין לא זה ולא זה, ואפילו מלה אחת כמו זכור, אם לא ישמע הזי"ן לפני הכ"ף והרי"ש לא יבין מה דבר המדבר. והנה ידענו כי הרגשת העין נכבדת מהרגשת האזן, כי ידענו בראיות גמורות כי רגע הראות הברק לעין הוא רגע הרעם⁸, רק העין ראתה מרחוק⁹, והאזיר מביא הקול אל האזן, והליכתו לאט ולא יגיע אל האזן רק אחר עבור הרגע¹⁰. והאותיות שהאדם מדבר כם, דמותם נכתב באזיר על דרך מוצאם מהחמשה מקומות¹¹, ולא על דרך המכתב שהוא ביד בן אדם, והנה [קול]¹² אות הזי"ן נכנס באזן קודם כ"ף וי"ו ורי"ש. והנה, אם נאמר פלא היה, שנאמר זכור ושמור בבת אחת, איך תשמע האזן. ואם נאמר, גם פלא היה שתשמע האזן שתי מלות בבת אחת, שלא כמנהגה לשמוע שתי אותיות, למה לא הזכירו זה חכמים ז"ל, שהוא כבד מן הדבור בבת אחת. ומה נעשה בקושיות הנשארות משנוי הפסוקים שאין טעמם אחד כמו זכור ושמור, והכתוב בשניה ולא בראשונה, גם איך נתקן לא תחמד בית רעך, עם ולא תחמד אשת רעך, גם ההפוכים¹³. ולא אוכל לפרש לך כל אלה עד שאפרש לך מוסר¹⁴ דרך לשון הקדש. והשם הוא עדי, ויודע סודי, כי לולי שהוצרכתי לפרש אלה הקושיות, הייתי מחריש, ולפני שאפרש אתקן דברי חז"ל.

אמר אברהם המחבר. משפט אנשי לשון הקדש פעם יבארו דבורם באר היטיב, ופעם יאמרו הצורך במלות קצרות, שיוכל השומע להבין טעמם. ודע, כי המלות הם כגופות, והטעמים הם כנשמות, והגוף לנשמה, הוא כמו כלי, על כן משפט כל החכמים אפשר לומר כן כעל זוג מלים שוות בטעם, אבל לא כן בשאר השנויים. 3 על עצמו בגוף שלישי. 4 [ראה רש"י דברים שם ע"פ סנהדרין נו ב שבמרה נצטוו על כבוד אב]. 5 ראה לעיל הע' 98. 6 [ראה רמב"ן פסוק ז ובהע' 88]. 7 יבין להבחין את הנס מן הדבר הטבעי. 8 נעשו בבת אחת. 9 במהירות האזן. 10 במהירות הקול. 11 מוצאי האותיות [ראה לעיל ג טו]. 12 ע"פ כ"י רינה [25]. 13 ראה לעיל הע' 98. 14 כ"י פריס: מוסר לדרך לשון הקדש. לימודי יסודות מקובלים, מן יסר - למד.

ב הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאמֹר:

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ

מִמִּצְרָיִם הַיָּם הַיָּבֵשׁ לְמִיַּם
ב. אָנָּה יְיָ אֱלֹהֶיךָ.
דֵּאֲשִׁיקְסֶיךָ.

רט"ג כ (ב) על פני, זולתי.

רשב"ם כ (ב) לא יהיה לך וגו', שאני לבד הוצאתיך.

רמב"ן כ (ב-ג) אנכי ה' אלהיך. הדבור הזה מצות עשה⁷³, אמר אנכי ה', יורה ויצוה אותם שידעו ויאמינו כי יש ה' והוא אלהים להם, כלומר הווה קדמון⁷⁴, מאתו היה הכל בחפץ⁷⁵ ויכולת, והוא אלהים להם שחייבים לעבוד אותו. ואמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי הוצאתם⁷⁶ משם תורה על המציאות⁷⁷ ועל החפץ, כי בידיעה ובהשגחה ממנו יצאנו משם, וגם תורה על החדוש כי עם קדמות העולם לא ישתנה דבר מטבעו, ותורה על היכולת והיכולת תורה על הייחוד, כמו שאמר בעבור תדע כי אין כמוני

73 וכ"כ רבנו בהשגות לספר המצוות של הרמב"ם ל"ת ה, וכדעת הרמב"ם שם עשה א, וראה בהשגות רבנו שם שמיישב שיטת הבה"ג שאינה מצות עשה. 74 ע"פ כ"י א-ג ודפוס ליסבון (ובס"ש: הוה וקדמון), ובכ"י ב: הוא קדמון. ור' יצחק אברבנאל (ראש אמנה, ז) מביא לשון רבינו: ההוה הקדמון אשר וכו'. חפץ במעשהו, ורינו מוכרח ולא צריך ולא מוטבע. 76 הוצאתו אותם. 77 מחייב המציאות והוא ה' יתעלה.

חזקוני (ב) אנכי ה' אלהיך, אמר רבי לוי¹ נראה להם הקב"ה לישראל כמו איקונין שיש לה פנים לכל צד ואלף בני אדם מביטים בה והיא מבטת בכלן, כך הקב"ה כשהיה מדבר כל אחד ואחד מישראל ואמר עמי הוא מדבר. אנכי² ה' אלהיכם אין כתיב, אלא "אלהיך", למה לפי שהיה מדבר עם כל אחד ואחד כסדר שהם עומדים סביב ההר, כדכתיב: והגבלת את העם סביב לאמר (לעיל יט יב), ואל תתמה, שהרי המן כל אחד היה טועמו לפי כחו, ומה המן כך, הדבור על אחת כמה וכמה. ה' אלהיך, כבר פרשתו בפרשת בראשית³. אנכי ה' אלהיך, זהו דבור ראשון, אנכי מצוה עליך שתחזיקני אדון שלך לפי שהוצאתיך מארץ מצרים, ויש לי עליכם דין אדנות. מבית עבדים, וטוב לך לעבוד אותי מעבוד אותם עבדים. אשר הוצאתיך, היה יכול לומר אשר עשיתך או אשר בראתיך, וכן כמה הרבה חסדים שעושה עם בריותיו לומר שיש להקב"ה דין עלינו לקבל מצותיו, אלא אם היה אומר כן היו יכולין להשיב: הלא עשית כן לכל שאר אומות, ולמה תטיל עלינו בשביל כך עול תורתך, לפיכך שם לפנייהם מה שלא עשה כן לאומה אחרת⁴. לא יהיה לך, אל תאמר אעבוד לך ולהם, שהרי אני לבדי הוצאתיך, ועוד כי אין אתה צריך להם כי הם הכל וריק יעזורו. אלהים אחרים, שאחרים קוראים אותם אלהים. למה נקרא שמם אלהים, ר' יוסי אומר⁵ שלא יהא פתחון פה לאומות לומר לא נקראו אלהים, שאילו נקראו אלהים היה בהם צורך. אחרים, רבי אליעזר אומר⁶ לפי שהם אחרים בכל יום⁷, שאם היה של זהב ונצרך עושהו של כסף, של כסף עושהו של נחשת, של נחשת עושהו של ברזל, של ברזל עושהו של עץ, לכן נקראו אלהים אחרים. לא יהיה לך אלהים אחרים, שררה של אחרים. על פני, כלומר לא יהיה אדון אחר במקומי, דוגמא: על פני בן השנואה הבכור (דברים כא טז), ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן (במדבר ג ד). ד"א אם תקבלוהו עליך לאדון תדע שיהיה על פני ועל אפי, דוגמא: חמס ושוד ישמע בה על פני (ירמיה ו ז), אם לא אל פניך יברכך (איוב ב ה).

1 תנחומא (בכור) ז. 2 [תנחומא שם בשם ר' יוסי בר חנינא]. 3 בראשית א א. 4 בכור שור. 5 מכלילתא בחדש פ"ו. 6 מכלילתא שם. 7 במכלילתא: שהם מחדשים להם אלהות בכל יום.

(ב) אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כדאי³⁸ היא ההוצאה שתהיו משועבדים ל³⁹. ד"א⁴⁰ לפי שנגלה בים כגבור מלחמה, ונגלה כאן כזקן מלא רחמים, שנאמר: ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (להלן כד י), זו היתה לפניו בשעת השעבוד, וכעצם השמים (שם), משנגאלו, הואיל ואני משתנה במראות, אל תאמרו שתי רשויות הן, אנכי הוא אשר הוצאתיך

מי שיכבדם הוא מכבד את השם. והנה משה פירש ואמר כבד את אביך ואת אמך, ואמר, כאשר צוך ה' אלהיך (דברי ה טו), כי השכר הוא על מצות עשה, והעונש על מצות לא תעשה, כאשר אפרש בפ' לא תאכלנו (שם יב כה)⁴². והנה אמר משה שאתה חייב לכבד האבות למען יאריכון ימין. וזה החיוב הוא בשקול הדעת, גם בעבור שצוה השם שתכבדם יהיה לך עוד שכר טוב, והוא למען ייטב לך (שם ה טו), בעבור ששמעת בקול השם. והנה דברי משה כאשר מפורש בדברי רבקה⁴³. וכבר אמרת⁴⁴, כי אבני שהם ואבני שהם שוה הוא, ג"כ לא תנאף ולא תנאף ושוא ושקר⁴⁵ בני אב אחד הם, גם תחמוד ותתאוה מבטן אחד יצאו⁴⁶. והשם אמר לא תחמד בית רעך, כי אנשי השכל יקנו בית, ואחר כן אשה, ואחר כן עבד ואמה ושור וחמור לחרוש שדהו, וככה הם סדורים בפרשה הזאת. ומשה סדרם על דרך אחרת, כי הבחורים הם חומדים אשה תחלה ואחר כך בית, וכנגד הבית והשדה הקדים שור וחמור⁴⁷ שיחרוש בהם ואח"כ עבד ואמה⁴⁸ וכלל באחרונה וכל אשר לרעך כאשר כלל השם. ובעבור, כי בדברי משה דברי השם מעורבין, על כן כתוב את הדברים (דברי ה יח), ולא כל הדברים כאשר כתוב בראשונה⁴⁹.

(ב-ג) דבור הראשון אנכי. דע, כי כל המצוות הם על שני דרכים, כפיירוש ראב"ע לס' דברים שבידינו אין זה, כיון שהוא ממהדרת הקצר. 43 בדברי משה בדברות האחרונים יש תוספת: ולמען ייטב לך. כמו בדברי רבקה תוספת על דברי יצחק: לפני ה'. על מה שכבר עמד ראב"ע לעיל. 44 לעיל אחרי הע' 20. 45 בראשונים עד שקר. באחרונים עד שוא [וראה שבעות כ ב]. 46 בראשונים לא תחמד בית רעך. באחרונים לא תתאוה בית רעך. 47 כ"י פריס: בעבור השדה הקדים שור וחמור. 48 ראה לעיל הע' 98. 49 בדברות הראשונות כפסוק שלפניו.

כ (ב) מספר עשרת הדברים על דעת כל המפרשים שהראשון ראב"ע הוא דבור אנכי והשני לא יהיה לך, ואני אגלה לך דעתי בפרשת הקצר ואתחנן⁵³. ואלה הדברים כולם לאוין, חוץ מהדבור הראשון 53 דברים ה טו.

(ב) אנכי³⁸, לבדי, הוא ה', הנותן מציאות³⁹, הקדמון, הנודע ספורנו אצלך בקבלה ובמופת. אלהיך, ומקיים אני מה שקבלת עליך להיות אלהיך, בלתי אמצעי, ולכן לי לבדי תתפלל ואותי תעבוד, בלתי שום אמצעי. אשר הוצאתיך מארץ מצרים, בפעולות מתנגדות לפעולות כל אמצעיים, שהם הטבע והמערכת⁴⁰, וזה 38 "אנכי - שום אמצעי" - בכמה כ"י: אנכי ה' אלהיך. "אני הנותן מציאות, אני הוא [אלהיך] הקדמון הנודע אצלך בקבלה ובמופת. כי אמנם בהכרח יש איזה נמצא קדמון, ואם לא כן ילך הדבר אל בלתי תכלית. 39 לכך קרוי ה' - הנותן היתה לכל הנבראים (אברבנאל). 40 כי ביציאת מצרים ראית שהוא שינה מערכות הטבע בפעולות מתנגדות לחוקי הטבע ומערכת החכמים (ראב"ע ורמב"ן). שלזה כיונת בדברי השירה: "זה אלי ואנוהו" גי.

כ

(א) וידבר אלהים וג' לאבי אבא ז"ל הדיבור המיוחד למשה (נאמר בו) וידבר ה' [אל משה לאמר] ו[המשותף] למשה ולאהרן (נאמר בו) וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר והדברים האלה להיותם כוללים למשה ולאהרן ולישראל כולם אמר בהם וידבר אלהים וג' [והטעם] שהדיבור, למשה וישראל שומעים וכמו שאמרנו שהדיבור שנשתתפו בו [משה ו]אהרן לא הגיע אל משה ואהרן בדרך אחד אלא למשה פה אל פה ולאהרן על ידי אמצעי כך דיבור זה אע"פ שבעצם היה אחד היו שונות בו השגות העם השומעים ; לרבי אברהם החסיד ז"ל משה ע"ה נבדל משאר ישראל במעמד זה כי הוא השיג את הדיבור והבין פרטיו והוראותיו וישראל לא השיגו זולתי קול לא הגיעו אל הבנת פיסוקו לתיבות וראיתו על זה מאמר אנכי עמד בין ה' וביניכם (וג') להגיד לכם את דבר ה' ומאמר קול דברים אתם שמעים / ומאמר קול גדול ולא יסף ולא השיגו זולת קול בלבד אלא ששיעור זה מן ההשגה היה מאיר לנפשותיהם ונתאמת אצלם בי מה שהביא משה ע"ה ממנו יתעלה אמת ודאי וזו היא כוונתו יתעלה במאמרו וגם כך יאמינו לעולם ; והביא (ר' אברהם החסיד עוד) ראיה שלא השיגו זולתי קול ממאמר וכל העם ראים את הקולת ולא הזכיר (הכתוב) ששמעו קולות כל שכן דברים ופירושים (של חכמים) על זה בראיה חוץ משמיעה הפרזה ומליצה : (ג) מאמר על פני וג' טעמו שהוא יתעלה אע"פ שלא תצומצם עצמותו הנכבדה למקום שהרי אינו גשם אין ריקם ממנו מקום בעולמו ולא מה שהוא במקום ולא נמצא מן הנמצאים הוא נוכח בכל מקום כמו שאמר הל [ו]א את השמים ואת הארץ אני מלא וג' ובכן המאמין באלוהות זולתו באיזה מקום שיהיה (כבר לקח בפניו יתעלה כמו שאמר בישעיה על עובדי עבודה זרה המכעיסים אתי על פני ; וכאילו אני טועם בעל פני טעם אחר והוא האזהרה שלא לקבל נעבד זולתו אמצעי לפניו יתעלה כמו שסברו האצילים של עובדי עבודה זרה : (ד) לא תעשה לך וג'. לר' סעדיה ז"ל האיסור כולל ואין מותר לישראל לעשות נעבד לא לעצמו ולא לזולתו ומאמר לך על פי מנהג העברים בשימושם דוגמת לך לך וקום ברה לך : פסל. צורה נפסלת ; ומסתבר שהקדים זה מפני שרוב הצלמים הנעבדים בזמנים ההם היו מן אבנים ועצים כמו שנכפל זה במקראות ועבדתם שם אלהים (וג') עץ ואבן אמרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתנו ושיניהם פסל האבנים נפסלות העצים נחתכים ומשופים כ(עין) הפיסול : וכל תמונה. כל צורה אם היא נפסלת או אינה נפסלת כמו הניתכות (ממיני המתכת) וכיוצא בהן : ותמונה שם משותף כמו שביאר אבא מרי ז"ל והכוונה כאן הצורה הנראה : אשר בשמים וג'. דוגמת צורת השמש והכוכבים והגלגלים שהומצאה : ואשר בארץ מתחת. צורת מיני בעלי החיים : (ה) לא תשתחוה להם. ואפילו הן ממעשה

* לו אלוה (אחר)

תורת: את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלים⁷⁰, וכתוב: ויכתובם על שני לוחות אבנים⁷¹, למענו כי כאשר אמר אל כל קהלים⁷² כו כהנים על הלוחות ומה שאמר⁷³: אנכי, גלגל יהיה לך⁷⁴ מפי הגבורה שמעום שהמבן ממנו ששאר דבריהן לא שפעם מפי הגבורה הוא כי מלת שמעום כוללת שמיעת און ממה שכתוב: און שמענת תוכחות ויום⁷⁵, וכוללת הכנת הלכ ממה שכתוב: לך שומע⁷⁶, ולא היה לישראל שמיעה הגונה מפי הגבורה כי אם בשנים ראשונות, והשאר שמעום מפי ה' אבל לא הכינו אותם ולכן הוצרך משה להבינם להם הוא שאמר: אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההיא להגיד לכם את דבר ה'⁷⁷, וזוהו באור הכתוב: משה ידבר והאלהים יענו בקול⁷⁸, כלומר מה שהאלהים יענו בקול משה ידבר לישראל, ולשון עניה זו החתולה כלשון ויען⁷⁹. ארוב, עניה שקורים⁸⁰ הדבור⁸¹, כך כהב הוא יל הדברים ועל דרך הקבלה: וידבר אלהים זה פירושו קולו⁸², וילעי תזכיר אלהים כלפי השגתו של ישראל והוא דבר הנבדל עיני: נתן חתום ויראה ה' את האלהים ומשם זה אמר, אנכי ולא יהיה שפברשה הזאת יקרא דה' או מימרא דה', לא לטותם רק לפרש כי אלהים הוא הנבדל עם השם המיוחד הוא מדבר בה ובהל מקום שזכור בו הפרשה השם המיוחד לא יכנה אותו ולא ידגם יקרא או מימרא כלל כמנהגו בשאר מקומות הנזכרות, אבל תרגם: ויר על הו סיני⁸³, ואמלי ה' כי ביום השלישי ירד ה' יתגלי ה' יבאר מה כי השם המיוחד נגלה על סיני בכבודו, והוא מדבר עם משה, וכבוד היה הוא אל שדי השמים המיוחד נראה לאבות בה, אבל לא נודע להם השם המיוחד בנבואה והוא הנקרא אספקיריא שאניה מארד⁸⁴, שבו נסתכלו כל הנביאים כלם, ויש לך לחתובנו מעשה כי מאחר שהשם המיוחד הוא המדבר היה ראוי הכתוב לומר: וידבר ה' אל כל הדברים האלה, כענין שכתוב: את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלים בעת מתוך האש העני השוערל קול גדול ולא יסף⁸⁵, ועוד כתוב: וידבר ה' אליכם מתוך האש⁸⁶, אבל מפני שהזכור למעלה: אשר ירד עלי ה' באש⁸⁷, ובאר כי שמו הגדול הוא השם המיוחד הוא מדת ההפארת שוכן באש⁸⁸, לכן הוצרך לחזוקו, וידבר אלהים, כי וידבר אלהים הוא באר למדת האש, כי ישראל מתוך האש שמעו הקול, וכן הכתוב אומר: הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש⁸⁹, ועל כן כשהזכיר, וידבר ה' אליכם⁹⁰

70 וברבים ה' ית, 71 שם ה' ית, 72 משיל טו יא, -- וברבים אהו ייטש טאמס ז"ל לשימת המסל אהם בורכסן אהא הם של רביוני, 73 סלכטא ג. מ, 74 שמוייס, כו נבו סאר עיש ר"י. 75 בסיס: שחוקים ג. י, 76 עילי ימ, ב, 77 שם יא, 78 רבמות סמ, ב, ועייני עילי ויש פ"ת אהר, 79 וברבים ה' ית, 80 שם ה' ית, 81 עילי ימ, ת. 82 וברבים ה' ית, 83 שם ה' ית, 84 שם ה' ית, 85 שם ה' ית, 86 שם ה' ית, 87 שם ה' ית, 88 שם ה' ית, 89 שם ה' ית, 90 שם ה' ית.

כל דברי הש"י כהם נגלה ונסתר, ויבא הדבור על הנגלה והאפורה על הנסתר, וזה כטעם: וידבר ה' אל משה לאמר ברוב משמחת שבחונתו, כי הגיד למשה הנגלה הנסתר, וכבר הזכירתי זה בפירוש קטש ל"ט, ולכן הגיד לישראל בכאן כי נביאים היו כלם וזה שכתוב: אחת דבר אלהים שותים זו שמעתי⁹¹, ודע כי דעת הרמב"ם יל בעמדת הו סיני בסוף ל"ג מן הדלק השני שמעתי כי שוקול הצעום ששמעו ישראל היה נברא, וששמעתי בלא הנבל אוזניות, ולא שמעתי כי אם פעם אחת וזה בשתי דברות ראשונות, ועל זה אמרה תורה: קול גדול ולא יסף⁹², וכתוב: קול דברים אהם שומעים⁹³, קול דברים ולא שכתוב: בעבור ישמע העם בעברי עמנו⁹⁴, באורו: ישמע העם הקול הדבור שיוזיה עמד⁹⁵, וכן אר"ל⁹⁶: אנכי, גלגל יהיה לך⁹⁷ מפי הגבורה שמענכם, וזהו ההבדל שבין משה לישראל, לישראל שומעין, קול דברים, ומשה שומע הדברים, ועל כן היה משה משמע לזם בהבדל אוזניות ממה שכתוב: אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההיא להגיד לכם את דבר ה'⁹⁸, כלומר שתי דברות ראשונות שהשגנו ממנו ולא שמענו אותם בהבדל אוזיות, ומטעם זה תרגם אוניקלס: וידבר ה' אל משה לאמר, וכן: וידבר אלהים את כל הדברים האלה, ומילי ה' ותרגם בהשגנום של ישראל: ואל ידבר עמנו אלהים⁹⁹, ולא יתמלא עמנו מו¹⁰⁰, קדם ה', ולא אמר, ולא ימלא עמנו, כי לא היה הדבור עמנו בהבדל אוזיות, וזהו שכתוב: ואחר ששמעו וקולו בשתים ראשונות עוד לשמוע הקול ופתחו מאד ואמרו למשה: יצעה למה נמת וגו'¹⁰¹, ותרגם: ואת ראשונות עוד לשמוע הקול ופתחו מאד ואמרו למשה: יצעה למה נמת וגו'¹⁰², וזהו קריב אתה ושמע וגו'¹⁰³, דבר אהו עמנו ונשמעה וגו'¹⁰⁴, למשה היה שומע כל הדברות אחת אל אחת ומשמע לזם, והיו שכתוב: משה ידבר והאלהים יענו בקול¹⁰⁵, ומצאת למד כי שותים ראשונות ישראל שמעו הקול כמשה, אלא שישאל שמעתי בלא הבדל אוזיות ומשה בהבדל אוזיות, אמנם הדברות הנשארות לא שמעום כלל מפני ה' והיו להם מקובלות מצד נבואתו של משה כמו שאר הנצוות, וכן אמרו בחזקה שיר השיירים רבתי¹⁰⁶: תורתי צוה לכו משעה¹⁰⁷, מצות נמנין, תורתי, אנכי, גלגל יהיה לך¹⁰⁸ מפי הגבורה שמעום שותי בשמיעת קול אחד השיעו שתי דברות, והיו שכתוב: אחת דבר אלהים שותים זו שמעתי¹⁰⁹, זו היא דעת הרב המורה יל, אבל דעת הרמב"ם יל¹¹⁰ כי כל עשרת הדברות¹¹¹ שמעו לישראל מפני ה', וזה טעם: וידבר אלהים את כל הדברים האלה, וכן הזכיר משה בהשגתו

91 שם ה' ית, 92 שם ה' ית, 93 שם ה' ית, 94 שם ה' ית, 95 שם ה' ית, 96 שם ה' ית, 97 שם ה' ית, 98 שם ה' ית, 99 שם ה' ית, 100 שם ה' ית, 101 שם ה' ית, 102 שם ה' ית, 103 שם ה' ית, 104 שם ה' ית, 105 שם ה' ית, 106 שם ה' ית, 107 שם ה' ית, 108 שם ה' ית, 109 שם ה' ית, 110 שם ה' ית, 111 שם ה' ית.

שאם צהיותו קטן ימתין צערלתו הנקראת ערוה
האמיתית תשאר שם קיימת בגילוי עליו על האדם
תחזק בו עליו וגם אם ימול בגדלות לא חוסר מעליו
חזק האות היתה"ר ח"ש אשר לא תגלה ערותך עליו.

וידבר חלקים את כל הדברים וכו' מלת לאמר יוצן
ממ"ש ז"ל בשמות רבה, שכל עשר הדברות
נאמרו באמירה אחת. ח"ש לאמר כלומר כי כל
הדברי האלה נאמרו באמירה אחת.

עוד נוכל לאמר, כי הרגיש הכתוב, שהנה השי"ת
לשיאמינו צמשה, הולך הוא עלמנו לדבר עם
ישראל, ובמ"ש וגם כך יאמינו לעולם, ואדרבה יותר
עוב וכו' הכל מפי משה ויאמינו בו זכח אותות
ומופתים אשר יעשה ולא שישמעו עשרת הדברות
מפיו ית' בלבד, כי ע"כ לא יאמינו בשאר התורה
שכתב, ומכ"ש בתורה שצ"פ, כי יאמרו מה נשחנו
אלו שלא שמענו גם הם מפיו ית' (כמו שאירע אל
הדוקים המכחישים תורה שצ"פ, יטן לא נכתבה
גם היא כתורה שכתב) ולכן השמיענו, כי האמת
הוא, שאלו ה"י הדברות נאמרו נכתבו בשתי הלוחות
ואמנם כאשר חלקי דיבר דבר סיני, דיבר כל התורות
כולם, וח"ש וידבר חלקים וכו' הדברים האלה הם
עשר הדברות האלו, ומלת כל לדבר גם כל התורה
שכתב שכולם כתיב וידבר ה' אל משה לאמר ואלת
את ריבה גם כל התורה שצ"פ ומלת לאמר שהיא
לעמיד, ריבה, כל הגזירות והסוויגין שעתידין חכמי
הדורות לחדש וכמ"ש בספר הזוהר באריכות ענין
זה כי אפילו ע' פנים לתורה נאמרו אז.

אך יראה מלת לאמר כי הוקשה לו שאם הוא כך
שלא ירצה הנו' הולך החלקים לדבר כל התורה
כולה, ח"כ למה לא נכתבה ג"כ באר היעצ בלוחות
לז"א לאמר ויוצן זה צמ"ש בן זמא אחיזו חכם
הגומד מכל אדם כי לכאורה תלמיד הוא זה והל"ל
אחיזו חכם המלמד לכל אדם, כי שם חכם באמת אינו
רק לאשר הוא חכם שלם בכל התורה כולה, ונודע
כי ס' ריבוא אותיות שכתורה כנגד ס' ריבוא נפשות
ישראל הנקראים דור כי אין דור פחות מס' ריבוא
לכל א' מישראל יש לו חלק בתורה כפי נשמתו ואשר
יראה להיות חכם שלם בכל התורה יוכרח להיות
למד מכל אדם אשר צדורו, כי ע"כ ידע כל חלקי
התורה בשלימותה והנה חלקים עשה בן, כדי ליתן
שכר עוב לכל אחד, כפי מה שאירע בתורה, כנודע
ממ"ש ז"ל, בשעלה משה למרום מלאו להקצי"ה שהי

צפרקי ר' אליעזר ח"ש וצחת עליו את עולותיך
ממש הם צניך ולא עולות צהמה וכן ואת שלמית
ולא שלמי צהמה ואלו חשודים יותר מכל קרבנות
לאנך ובקרך ח"ש את לאנך וכו' כי המקריב צנו
חשוב כללן ובקר שצטולם כמ"ש האתן צבורי פשעי
וכו' וזה יתורן דהל"ל את עולותיך ואת שלמית
מלאנך ובקרך. ולפי שנודע כי הצדיקים גמורים
כמשה ע"ה מחיש כה היתה"ר השוכן בערלה לגמרי
ושורפה עולה כליל לאשים אם לא שמוכרת מות
פרי ורצו בקדושה חמורה כמ"ש ז"ל על והתקדשתם
וכו' וכנגדם חונר את עולותיך כי צצחת המילה
מקריב עולה כליל וכל ימיו קדוש הוא לבי אך שאר
העם מקריבים שלמים ומעילים שלום חלק לשי"ת
צפריה ורציה וחלק לעצמם להחטונג צהענוג המותר
להם צנשותיהם ע"י חופה וקדושין ח"ש את שלמית
והודיע שכר העולם למקיים מצוה זו והוא אומרו
בכל המקום אשר אזכיר את שמי ר"ל שיהי בו זכר
אל שמי הוא שם שדי הנשלם בצורת המילה כנודע
כנזכר בס' הזוהר פי ג' לך אצא חליך וצרכתיך
כי שם הג"ז הוא משפיע וכמ"ש ואל שדי יצרך
אותך ויפרך וירכך וכו', והנה זה בישראל חובה
כמ"ש מצוה אדמה תעשה לי ועוד יש ענין זה נורב
גם באומות צהתגיירם ולכן נקרא רשות ח"ש ואם
מצוה אצנים וכו' ונקראו אצנים בסוד לב האצן אשר
בהם ועתה צאים לזיכרו ולהכניעו נריך שחכנם בכלל
ישראל לגמרי שאינם חזקי לב כעשוי שנאמר בו ועל
חרבך תהי רק כישראל שנאמר בהם הקול קול
יעקב צתורה וצתפילה ח"ש לא תצנה אתהן גזית
הנכרתין צחרב פטיש הצרול וסוף סוף נשארתי אצני
גזית אחר תיקנתם כי כיוון שחרבך הנפת עליה
ותחללה לאותה מילה הקדושה, גם ירמוז כי אחר
שהגר ימול לא יחזור להטמא צצית הגויה שנקראת
גזית שהיא אצן הנתקנת צחרבך שהיא צרית מילה
כנודע מסוד חגור חרבך על ירך גבור וכו' זו מילה
שצריך הנכרתת צחרב כי הרי אם חרבך הנפת עליה
על הגויה הנקראת גזית ותחללה לחרבך הנו' ואעפ"י
שקיימת כל המצות כישראל חזרת לחילולך הראשון
צגלותך, וא"ת כיוון שהמילה הוראה אל היותו נמכר
לעצדו ית' ונרצע צחותו מה תועלת אם ימול קטן
ציום השמיני צבהמה נדמה ויותר הוא הוראה אם
ימול גדול צרנונו הפשוע לז"א ולא תעלה וכו' לא
תעלה קרבן העולה הנו"ל וצחת עליו וכו' אחר שכבר
הקטן עלה צמעלות וצמדרגות שנותיו והגדיל לפי

לישראל
אנפלת
הוראות
ית לצני
תורה
שה כן
תחלה
יב"ב כי
אל לא
לכס
הללויה
יום וכו'
קרבנותו
שהוא
ננו לפני
אתכם
לא שאר
עמכם
האומות
הר סיני
פי גם
עומדים
ונודע
צני
ש שהם
ים ולכן
יון אתי
פי כסף
חלקי
רי ענין
צקום
דן מכל
המילה
לי צני
ערלים
ממ"ש
ואסור
ירמוז
הצצחת
ה ח"ש
לא כלי
עומיק
כנזכר

אומר אליעזר בני אומר פרכ זה שנתה וכו' וא"כ
 אם הקצ"ה ה"י כותב בפירושו על הלוחות כל תורה
 שצ"פ, לא ה"י עוד שום שטר לחכמים, כי מה יוכלו
 עוד לחדש מדעתם, ומ"כ לא נכתבה תורה שצ"פ,
וה"ש לאמר כלומר הטעם שידבר חלקים את כל וכו'
ואמנם לא כתב כל זה בלוחות הטעם הוא לאמר
ר"ל לשיבא משה וישלים חלקו תורה שכתב ויאמרו
מפיו ושאר החכמים יחדשו חלקם בתורה שצ"פ
ועכ"ז לחזק האמונה בלב ישראל איך כל התורה
דברה חלקים בכללות כל העשר דברות, לכן ה"י מספר
תיבותיהם (פת"ר) כמנין ומספר תרי"ג מלות תורה
שכתב וז' מלות תורה שצ"פ עירובין ונר חנוכה
וכו', שהם כללות יסוד שורש תורה שצ"פ.

אנכי וכו' דע כי ציוס השלישי זהוית הצוקר
 ויהי קולות ורעמים וצרכים וכו' לשיחמכו
 העולם כולו ויכירו כי אין תורה מן השמים אלא
 תורת משה לצדה כי הוא לצדה נתנה בקולי קולות
 משא"כ תורות שאר שצעים אומות הכופרים וכמ"ש
 ז"ל כי אז נתכנסו כל העולם כולו אלל בלעם והוא
 הודיעם כי ה"י עוז לעמו יתן אין עוז אלא תורה
 אמנם התורה עלמה והעשר דברות לא עשה כן
 לכל גוי ולא ה"י שומעים רק ישראל לצדס וז"ש לעמו
 יתן ולא לשאר האומות, וצוה תצין איך פסוק זה
 סיוס מזמור הכו לה"י בני חלים וכו' ויוצן צמשז"ל
 כי צראשונה ה"י המלאכים מונעים נתינת התורה
 לישראל כמ"ש צם' הזוכר ולכן צראשונה אמרו מה
 אדיר שמך בכל הארץ הוא התורה שכולה שמותיו
 ראוי אשר תנה הוד התורה והדרה על השמים
 ית' ולמה הוראת כחה היתה למטה צארץ ויותר
 למלאכים והשיצם השי"ת כי מפיו עוללים ויונקים
 יסד עוז התורה כי הם צנים אך המלאכים הם
 עצדים וכערך חסרון הצן מהצצ שהוא חסרון מעט
 כך ותחסרהו לישראל מעט מאלקים משא"כ למלאכי
 אז הודו גם הם וחזרו ואמרו ה"י אדונינו אלה ולא
 אצינו כי אנו עבדיך ולא צנים בישראל ולכן מה
 אדיר שמך בכל הארץ ואלו אשר תנה הודך על
 השמים לא חזרו לאומרו, ולכן צא דוד עתה ויסד
 זה המזמור על זמן נתינת התורה ואמר אל המלאכים
 שיכינו את עלמם לירד עם השי"ת על הר סיני לתת
 התורה לישראל כמ"ש רכב חלקים רבותיים וכו'
 וז"ש הכו לה"י בני חלים ואל תקטרגו כי אין זה
 צבדו ליתן התורה צתחתונים כי אדרבה זהו צבדו

ית' וז"ש הכו לה"י צבד ועוז התורה הנקראת עוז
 כבוד וכגם כי כל התורה שמותיו של הקצ"ה כפי
 הרמ"ז ואין צבדו לגלותם צתחתונים כמו שצארנו
 לעיל על פסוק מה אדיר שמך וכו' כי לכך קראו
 התורה שמך ולכן תנה הודך על השמים אינו כן
 אלא אדרבה הכו לה"י צבד שמו כי גם כי יפורשו
 שמותיו צתחתונים זהו צבדו וא"כ אל תקטרגו
 להשי"ת אלא השתחוו לה"י והודו לדבריו צרוננו הזה
 שרולה לתת התורה צהדרת קדושה זו צהר סיני,
 אח"כ הודיע כי צרידתו ית' ציוס השלישי נתן ז'
 קולות וכס קול ה"י על המים צשביל התורה שנקראת
 מים ואל האמר כי מים מועטין הם שהם עשר
 הדברות צלבד אמנם אל הצבד אשר הרעים כל
 הרעמים ההם צתחילה ה"י על סיצת מים רבים
 כי כל התורה כולה כלולה צהם כנז' על וידבר חלקים
 את כל הדברים והנה אלו ה"י קולות כנז' פה כולם
 נתנו צהיות הצוקר להצביל את כל העולם שוכירו
 כי אין תורה אלא זאת ואחר הקולות האלה נתן לעמו
 לצדס את התורה הנקראת עוז ולא עבר זר צתוכה
 כנז' וז"ש ה"י עוז לעמו יתן, וא"ת א"כ מזה ימשך
 מלחמה ושנאה עלומה צין ישראל לאומות העולם
 כמשז"ל כי לכן נקרא הר סיני שמשם ירדה שנאה
 לאומות עם ישראל לז"ח ה"י יצרך את עמו צמה
 שיתן שלום ציניהם עם האומות כאשר יקוימו התורה
 ואם ח"ו לא יקוימוה אז תה"י שנאה ציניהם וילחמו
 עמהם ויוכלו להם הפך מן הצבע כי אדרבה עיקר
 השנאה ראויה להיות כאשר יקוימו ישראל התורה,
 ולהיות כן נהגו לאמר מזמור זה צחזרת הס"ת
 למקומו כי מנהג של ישראל תורה היא ולא נהגו
 זה רק ציוס השצת שקורין כל הפרשה כולה ונחלקת
 לז' עולים כנגד ז' קולות כנז' משא"כ צשני וחמישי
 וכצן זה, ונחזור לענין כי להורות כן לא נתנו עשרת
 הדברות צלשון רבים כי לא לכל העולם ניתנו רק
 לישראל עמו צלבד אשר כולם אדם אחד צסוד אדם
 אתם וכל ישראל כאצרים רבים מחוצרים ואינם רק
 גוף אדם אחד צלבד אשר לכן נלעווינו לא השגה את
 אחיך כי כולנו אחים אצרים מיוחדים ואהבת לרעיך
 כמוך כי גופך ממש הוא ואין עין ימין חפץ צצוק
 עין שמאל וז"ש כמוך ולכן נקראו ישראל גוי אחד
 צארץ ולכן אמר חנכי ה"י חלקיך צלשון יחיד כי כל
 ישראל אדם אחד הם למעוטי שאר האומות כנ"ז
 ונתן טעם לדבר צאומרו ה"י חלקיך כי שם חלקים
 נאמר עליו מלך חלקים על גויים כנזכר צסצא דפי

הבטחו על נחלת גוים בתנאי אם ישמרו חקיו. ונקט דוקא הקבורה, לפי שמתי ארץ ישראל חזין תחלה (כ"י ט, ו), ואמר להם: אם לא תקבלו התורה - אז ודאי אין לכם בתחית המתים חלק לעולם הבא, ואז אין חלוק בין קבורת ארץ ישראל לחוצה לארץ, על כן במדבר תמותו ושם תקברו, כי למאי נפקא מנה ישאו גם עצמותיכם להקבר שמה, אם אין לכם חלק לעולם הבא?

ב

(ח) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. הוֹפִיר דבור ואמירה, אחד קשה ואחד רך, דהינו כמו שנאמר (לעיל יט, ג; ונש"י): "כה תאמר לבית יעקב" - אלו הנשים, תאמר להם בלשון רכה; "ותגיד לבני ישראל" - לזכרים, דברים קשים כגדין. כי מטעם זה נקראו אלו 'עשרת הדברות', ושל בריאת העולם נקראו 'עשרה מאמרות'. לפי שכל מעשה בראשית נבראו בצביונם (מולין ט, ב), דהינו באותן צורות שבחרו להם (רש"י ט, ט), דהינו אמירה רכה בלא גזרה. אבל מצות יי - כלם גזרת מלך הם, כי לא יאמר האדם: אי אפשר לאכל חזיר, ונפשי קצה בו; אלא אפשר, והקדוש ברוך הוא גזר עלי (רש"י קדושין כ, טו). דהינו דבור קשה. אבל מכל מקום לנשים, חלושי השכל, צריך להסביר בלשון רכה, להודיעם תועלת המצות. כי כל בעל שכל מקבל עליו גזרות הקדוש ברוך הוא, וחלושי השכל צריכין הסברה, כדי שיהיה בצביונם.

י"ג

ואפלו בקריאת שמים וארץ כתיב (מסילי נב, ו): "בדבר יי שמים נעשו" וגומר, לפי שהם בעלי שכל, על כן היו מקבלים עליהם גזרת השם ותברך אפלו שלא בצביונם. אבל במתנות נאמר (טס ט, ט-ט): "ויראו מיי כל הארץ, כי הוא אמר ויהי". ורצה לומר: הרי אמר להם אמירה רכה, ובצביונם נבראו. אך בעליונים מצינו גזרה, שנאמר (נחלת 6, ו): "יהי רקיע", פי תחת גערה במבין (משלי ט, י). וכן משה אמר (דברים נב, ב): "האזינו השמים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי". ואתי שפיר לשון דבור ואמירה, הן אם בסתם שמים וארץ הוא מדבר, הן אם מדבר כלפי האנשים אשר גבה וגבה להם כגבה שמים וכלפי עמי הארץ.

וקיו דברות אלו עשרה - להורות, כי עליהם העולם עומד, שנברא בעשרה מאמרות (אבות ה, ב), כדי לגלות היות עשר ספירות בלימה. ועוד כדי להפרע מן הרשעים וכו'. כי אזמרים לרשע רע: הנה לך לתן לב, שלא בחנם נברא העולם בעשרה מאמרות, אלא לפי שקיומו תלוי בעשרת הדברות, הפוללים כל התורה, כמו שפרש רש"י סוף פרשת משפטים (כ, י); ואם כן, בעברך עליהם אתה מאבד עולם מלא, ובסבה זו ראוי להפרע מהם וכו'.

זה לעומת זה, וכל אחד ואחד מן החכמים קבל את שלו, כי לא הנביאים בלבד קבלו מהר סיני אלא אף כל החכמים העומדים בכל דור דור, כי כל אחד קבל את שלו שנאמר [שם ה' י"ט] את הדברים האלה דבר יי' אל כל קהלכם, ועל הענין הזה אמר [עיידין שם] אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, כי אם היה אחד מהם טועה בקבלתו לא היה אומר כך, ואלו הם שבעים פנים שיש לתורה המתהפכין לכל צד, כי נחלק הקול ההוא לע' ענפים כאשר ביארנו. ובמדרש תלים אמרו רבותינו זכרונם לברכה [תהלים ס"ה י"ב] יי' יתן אומר המבשרות צבא רב, היה הדיבור יוצא ומתחלק ל' קולות, והו' קולות לשבעים לשון, ורבי יהושע בן לוי אומר כאדם המכה את הסדן וניצוצות יוצאות לכאן ולכאן, כן המבשרות צבא רב, הפטיש כחו אינו אלא דבר אחד ומפוצץ הסלע לכמה שברים, כך הקול שנתנה בו התורה. וזה הענין יבאר לך ספיקות כשתבונן עליו.

אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים [שם כ']. כשבא הקב"ה לתת תורה לישראל נתן להם מופת על אלהותו, ומצד המופת ההוא ידעו אותו והאמינו בו, והמופת ההוא יציאת מצרים עם כל הנמשך אחריה, ואמרו אשר הוצאתיך, כלומר ראתי בעיניך. והתחלת התורה היא בב' הרומזת ליו"ד של שם המיוחד, והתחלת עשרת הדברות בא' הרומזת לא' שבשם אהיה, וכבר פירשתי. ובמס' אנכי נתעוררו רז"ל בספר הבהיר [אות מ"ט] אמרו שם כדי שלא יאמרו העולם הואיל והם עשרה מאמרות לעשר מלכים, שמא לא יוכלו לדבר על פה אחד, כתב ביה אנכי וכלל העשרה, ומאי העשרה מלכים, ז' קולות וג' אמרים, ומאי אמרים דכתיב [דברים כ"ו י"ח] וי"י הצמירך היום, ומאי ניהו ג' דכתיב [משל ר' ז'] ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנייך קנה בינה, כמה דאת אמר [איוב ל"ב ח'] ונשמת שדי תבינם, ונשמתו של שדי היא תבינם, שלישי מאי כדאמר ליה ההוא סבא לההוא ינוקא [תנא י"ג ע"א] במופלא ממך אל תדרוש במכוסה ממך אל תחקור, במה שהרשיתך תבונן אין לך עסק בנסתרות. זה המאמר הוא שורש גדול ביחוד הש"י ויתברך, כי אע"פ שהספירות הם

כי שמו הגדול ירד על הר סיני ושכן עליו באש והוא מדבר עם משה, והדיבור עם משה בכל הפרשה בשם הגדול, והעליה והיציאה לקראת מקום הכבוד. והזהיר [פסוק כ"א] פן ידרסו אל יי' לראות, גם אצילי בני ישראל לא חזו אותו, וכל ישראל שמעו את קול יי' מתוך האש הגדולה, כמו שאמרו רז"ל [מכות כ"ד ע"א] אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, והנה פי הגבורה, כמו [ישעיה נ"ה י"ד] פי יי', ועל כן אמר [כ' א'] וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר, וידעת כי אין אלהים אלא דין, ובמשנה תורה כתיב [דברים ה' י"ט] את [כל] הדברים האלה דבר יי' אל כל קהלכם, כי שם פי' מתוך האש. והקשה הרב הגדול ז"ל על מאמר רז"ל [מכות כ"ד ע"א] אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, והנה הכתוב אומר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר, וכתיב את הדברים האלה דבר יי' אל כל קהלכם. ואני אפרש לך כוונת רז"ל, ודאי שכל עשרת הדברות שמעו כל ישראל מפי האלהים כפשט הכתוב, אבל בשני דברות הראשונות היו שומעים הדיבור ומבינים הדיבור ממנו כאשר יבין משה אותם, ועל כן ידבר עמהם כאשר ידבר הארון אל עבדו, ומכאן ואילך כשאר הדברות ישמעו קול הדיבור ולא יבינו אותו ויצטרך משה להגיד להם את כל דיבור ודיבור עד שיבינו אותו ממש, עד כאן דבריו ז"ל.

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר [כ' א']. אמרו רז"ל במסכת תנא, [ג' ע"ב] בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטהרין והללו מטמאין, והללו מכשירין והללו פוסלין, הללו מתירין והללו אוסרין, שמה יאמר אדם היאך אני למד מעתה, תלמוד לומר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר, כולן אב אחד נתגן פרנס אחד אמרן מפי ארון כל המעשים ברוך הוא. [ואמרו] [עיידין י"ג ע"ב] תלמיד אחד היה לו לרבי מאיר שהיה ממחר את השרץ במ"ט פנים, כל זה הוא כי בדיבור אשר נאמר עליו [דברים ה' י"ט] קול גדול ולא יסף, היו בו כל הפנים המשתנים והמתהפכים לטמא וטהור לאסור ומותר לפסול וכשר, כי לא יתכן להאמין שהיה הקול ההוא חסר כלום, ולכך בגדל הקול היו הדברים מתהפכין מכל צד

לבוש אבן יקרה

במחלוקת בית שמאי ובית הלל כי לא היה שם טעות כלל, כאשר כבר ידעת כי כל המצות תלוין במרכבה, וכל חלוקי הדינין והטומאות והטהרות, בפרקי המרכבה תלוין, זה לעומת זה, טהור כטהור וטמא כטמא, וכל אחד מהחכמים כפי שיעור השגתו לקבל בקול ההוא כך אמר, ואולי במקום שהגיע שם השגתו במרכבה שם תלוי טומאתו או טהרתו של דבר או התירו ואיסורו, והעולה יותר למעלה בהשגתו וכוונתו או למקום אחר מהמרכבה לא יצטרך לאסור מה שאסר או לטמא מה שטימא או בהפך, ולזה רמו במדרש ילמדנו שהביא למעלה שכשם שנושאין ונותנין בהלכה למטה כך נושאין ונותנין בהלכה למעלה. לא היה אומר כך. פי' לא היה הבת קול אומר כך אלו ואלו דברי אלקים חיים. כאשר ביארנו. הוא מה שאמר לעיל בדף צ"ז ע"א כי שבעים מלאכים מקבלים ממנה. והתחלת התורה היא בב' הרומזת ליו"ד וכו'. רוצה לומר לחכמה שהיא השנייה ונרמזה ביו"ד של שם. וכבר פירשתי. היינו שפירש כי הם אחד מורים על הקדמות והיחוד בדף פ"א ע"ב. שלישי מאי. פי' שהרי בפסוק בראשית לא נרמזו אלא שנים חכמה ובינה.

יזרן כללות הענין מי"ש וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר, שלאמר הפירוש הוא שבישראל ישנו הכח שכשילמד תורה בכל מקום ובכל זמן.

ונה ע"י שהוא קורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, וכדוגמא כמו שהוא לומר מצד מס'ג ומצד בחי' אנכי מי שאנכי בפניו, כמו"כ הקב"ה לומר באופן דאנכי מי שאנכי, ועי"ז בחי' הרי מתגלה למטה בבחי' אלקיך, ובהוי' מתגלה אנכי עד שגם אנכי עומד בגלוי באלקיך, שאז נעשה הוצאתך מארמ"צ בעבודה רוחנית, שהוא עומד למעלה ממדידת והגבלה, וזה נמשך אח"כ כפועל, ואדרבה באופן של חיפך ומיד, דישראל עושי תשובה ומיד הן נגאלים⁶⁰, שנעשה ענין הגאולה מכל המיצרים וגבולים, שהו"ע פריצת גדר, שלכן איתא במדרש⁶¹ עה"פ⁶² עלה הפורץ לפנייהם שזה קאי על משיח שבא מפרץ, שנקרא כך ע"ש⁶³ פריצת עליון פרץ, וזה יהי' בקרוב ע"י עבודתו בעיקבתא דמשיחא בסוף זמן הגלות, באופן דכתבית יהבית, שמקודם תהי' הוספה בלמוד התורה דכתבית — תושב"כ, וגם ע"י הוספה בלימוד התורה דיהבית — בתושב"כ, ומתוך שמחה וטוב לבב, ואח"כ הלמוד מביא לידי מעשה, קיום המצוות בהדדו, שע"י זע"ז נעשה בעה"כ על חלקו בעולם, ויש לו פרנסתו מיד המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה⁶⁴ למעלה ממדידת והגבלות, מבחי' אנכי מי שאנכי, וכמילא נמשך כפי חיי ומחוי רוחני, שזה יהי' בגלוי בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקינו יכוא ויגאלנו ויילכנו קוממיות לארצנו בקרוב ממש וכעגלא דידך.

(60) רמב"ם הל' תשובה שם, 61 כ"ר פפ"ה, יד ורש"י שם, אגרת בראשית ספס"ג, (62) מ"כ ב, יג, (63) וישב לך, כט, (64) ברכה שלישית דברכת המזון, בלתי מוגה

בס"ד, יום ג', כ"ף שבט, אחר תפלת מנחה, היתש"ל
(תנחה בלתי מוגה)

וידברי אלקים את כל הדברים האלה לאמר, אנכי הרי אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, וידוע דיוק אדמו"ר הזקן בזה דעלה"כ מה הפירוש כאן בתיבת לאמר, דהפירוש הרגיל בכל מקום בתיבת (וידבר הרי' אל משה) לאמר, הרי כדפירש"י ע"ז בסוטה פ"ה¹ שהשכינה מדבר הריבור למשה לחזור הוא ולאמרו לישראל, משא"כ כאן הרי הרי כל ישראל במעמד הר סיני, ויותר מזה כמבואר בפד"א² שכל נש"י מראש כל הדורות עד סוף כל הדורות היו במעמד הר סיני וכרתו ברית עם הקב"ה וקבלו את התורה, וא"כ אינו מובן כאן פירוש תיבת לאמר, ומבאר בזה אדה"ז דפירוש לאמר הוא, שהקב"ה נתן את התורה לישראל כאופן כזה שאח"כ יהי' לאמר, היינו שבכל מקום ובכל זמן, כשישראל לומד תורה יהי' ממש כמו שהקב"ה בעצמו אומר ומדבר בשעת מ"ת, וכלשון תז"ל³ כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו.

והנה במ"ש אח"כ אנכי הרי אלקיך, ידוע הדיוק בזה דאיך שייך עליו ית' לאמר שבא להגיד שאנכי הרי אלקיך, דזה לא שייך כ"א באדם שהוא בעל גוף וציוו ותמונה ידוע אשר יאמר עליו כי הוא זה, משא"כ הוא ית' לית מחשבה תפיסא ב"י כלל⁴.

ויש להוסיף בריוק זה בעומק יותר, דהנה בשלמא שם הרי' הוא מלשון מזהוהו, וא"כ יכולים להכיר אותו מצד הכריאה שלו, וכמ"ש הרמב"ם בהל' סוטה⁵ והיאך הוא הדרך לאהבתו ויראתו, כשיחבבנו אדם כחכמתו וכבינתו, ויעמיק דעתו כגדולת הכריאה, מזה יראה הענין דמה רבו מעשיך הרי"י ומה גדלו מעשיך הרי"ס, ועאכ"ו כ' דענין אלקיך הוא ידוע, דהרי פירוש אלקיך הוא (כדאי' כטורש"עו) והוכח בשו"ע אדה"ז⁶ מלשון כח ויכולת, והיינו שכל עניני כח

1) מאמר זה הוא המשך למאמר ד"ד להרב ענין כתיבת ס"ח דעש"ק י"ד שבט (לעיל ע' 95 ואילך), ד"ה וידבר אלקים דש"פ יתור (לקמן ע' 148 ואילך) הוא המשך למאמר זה, (2) פרשתנו (תור) כ, א"ב, (3) תר"א פרשתנו סו, ב, (4) כו, ב, (בשנה), (5) פרק מא, (6) תרבא"ד רפ"ח, ל"ש איכה ומה חתולך, (6*) תקי"ז בהקדמה (י, א), (7) לקי"ת נצבים מה, סע"ב, וראה גם ד"ה כי המצאה הזאת דש"פ נצבים שנה זו לקמן ע' 292 ואילך), (8) רפ"ב, (9) תהלים ק"ה, כד, (10) שם עב, ג, (11) א"ח סימן ה',

ורנה כפ' משפטים ממשיך בענין הירידה והנתינת כח דתורה כמ"ש ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה וגו' ואמנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורוכם, שהפירוש בזה הוא שאינו מספיק שיהי' הירידה והמטפה רק כאח כל הדברים האלה, שהוא ענין הירידה, שגם דיבורו של הקב"ה חשיב מעשהו, אלא צריך לכונן כתיבה, היינו כמעשה בפועל, עד שבא באופן של תקיפה, שהוא למטה יותר, וכדוע העילוי שיש לתקיקה על כתיבה, שלתקיקה צריך התמצות יחודה, ומשוי' גופא הנה הגילוי שבחקיקה הוא יותר מבכתיבה, עד שבא בהתורה והמצוה אשר כתבתי להורוכם, ואמרו"ל¹² תורה זה מקרא והמצוה זו משנה כו' להורוכם זה גמרא, ובלשון הרמב"ם¹³ תורה זו תושב"כ והמצוה זו פירושה, ד"כ בא אח"כ בכתיבה בדין על הקלף (כמבואר בתניא¹⁴), שזו הירידה וההמשכה למטה עד שבא כתיבה, דהיינו כמעשה, וזה הנתינת כח על ההעלאה שנשי" מעלים אח"כ [וזה גם מה שדרשו חז"ל¹⁵ והוא ברמב"ם¹⁶ שכתב משנה י"ג ס"ח ונתן י"ב ס"ח לה"כ שבכסים ואחת ס"ח ה"ג] הנתי באורן (ונק' גם ספר העצרה¹⁷) וממנה היו מגידין כל ה"ח¹⁸, וי"ל של"ס"ח זה מכורן כנגד כל ישראל.

ורנה מאחר שזה בא בהמשך למ"מ, הרי הכרח לומר דכמ"ג גופא מורמו ענין הירידה שבתורה, והרי ידוע שכל התורה כללה בעשה"ד כמו שפירש"י¹⁹, וכעשה"ד גופא הנה שתי דברות הראשונות דאנכי ולא יהי' לך כוללים כל החרי"ג מצוות¹⁹, וכמבאר בתניא²⁰ ולכן אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענו²¹, ובאנכי ולא יהי' לך גופא הנה הפסוק הראשון כולל כל עשה"ד²², וכ"כ נכלל כתיבה הראשונה אנכי²³, ונה מוכרח לומר שבה נכלל גם ענין הכתיבה, ולהכי זה ילק"ת משנת"ל²⁴ שהש"ל²⁵ כמה שאר"ל²⁶ דאנכי הוא נוטריקון אגא נפשי כתיבה יהבית, שכתבתי קאי על תושב"כ והבית קאי על תושבש"פ, שזו ירידת והמשכת התורה עד שבאה כמעשה, שהו"ע הכתיבה, עד שבאה גם כחושבש"פ, ולכאוי אינו מוכיח²⁷, דהרי ידוע מ"ש בזהה"ג²⁸.

- (11) ראה כ"ר פמ"ד, כב, ועוד. (12) ברכות ה, א. (13) בהקדמתו לספר היד.
- (14) פ"ד. (15) דברים ובה פ"ט, ט. מדרש תהלים צ. א. (16) בהקדמתו לספר היד, וראה גם הקדמתו לפירוש המשניות (ד"ה דע). (17) ראה פריש"י פ"ב ד"ב — ד"ה ספר תורה, פירש"י מ"ר, יז, ב. — ד"ה אפילו, ירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ג, רמב"ם הל' ס"ח פ"ב ה"ב.
- (18) פסיקתא דרב כננא פסיקא וזאת הכונה, ועוד. (19) ראה של"ה הל' ריש פירשנו (תורה) בשם הקדמונים, (20) רפ"ב, (21) מכות כד, רע"א, (22) כשי"ט ס"ט, ש"ס, כ"ף, כט, יוסף (לכבל התלודות יעקב יוסף) כג, ד, ועוד. (24) בדי"ה וידבר אלוקים, מיום ג' כ"ף, כט, שנה זו (לעיל ע' 141). (25) במסכת שבתות שלו קצ, ב, הובא באה"ת פירשנו (תורה) ס"ע חתקא, (26) שבת קה, א (כגורסת העין יעקב), (27) ראה גם לעיל רד"ה וידבר אלוקים מיום ג' כ"ף, כט, שנה זו, * (27) ראה זח"ג רנז, ב, לקי"ת פינתם פ, ב.

בלתי מוגה

וידברו אלקים את כל הדברים האלה לאמר, וידוע שהטעם ע"ז שאומר כאן אלקים שענינו הוא גבורה וצמצום, וזה משום דכתי שיוכל לכוא בהרכיבים האלה, דהיינו עשה"ד שהם כללות כל התרי"ג מצוות (כדא"י ברש"י¹), וזה ע"י אלקים שמורה על צמצום ודקא, דע"י נמשך מלמעלה ביותר עד לעשה"ד, שהיא ירידה גדולה, כמ"ש² אנכי הו"י אלקיך, דאנכי מי שאנכי, ולא אתרמיז לא בשום אות ולא בשום קוץ³, והי' ככל יש בו אוהיות, עד שבאים בסדר דקרימה ואיחור, י"ד קודה ה"א התפשטות וכו', ואלקיך ה"ז שם אלקים שהוא ל' רכס, עד שהוא אלקיך — אלקה שלך, היינו שיש לו שייכות כ"כ להנבוא עד שקרא על שמו, וככדי שיומשך מאנכי עד לאלקיך, וזה ע"י וידבר אלקים, היינו ע"י הצמצום דשם אלקים, וזהו מה שמסיים לאמר, דהפירוש בזה הוא שישאל יענו ע"ז, היינו ההעלאה מלמלמ"ע, שהכח ע"ז נמשך למטה ע"י וידבר אלקים את כל הדברים האלה, שזו ההמשכה מלמעלמ"ט, וע"ז נעשה אח"כ העלי' למקום עליון יותר, והו"ע ירידה צורך עלי' שע"י עבודת נשי" מתעלית הנשמה עוד יותר ממקום הצמצום, עד שמתעלית למעלה גם משרש התורה, שזו הפירוש הפנימי כמ"ש במדרש⁴ דכרים קדמו לעולם ומהם תורה וישאל, ועדיין איני יודע מי קדם למי, הנה ממ"ש צו את בני"ו דבר אל בני"ו מזה ורא' שמתחבתן של ישראל קדמה לכל דבר, היינו שמתחבתן של ישראל היא למעלה מהתורה גם כמו שהיא בשרשה, וזהו מה שמסיים לאמר כנ"ל, שזו כמ"ש⁵ תען לשוני אמרתן, ואמר"ל⁶ ע"ז שע"ל כעונה את הקורא, היינו שאלתך הנתנית כח וההמשכה והירידה מלמעלה ע"י וידבר אלקים, נעשה העלי' ע"ז שישאל עוסקים בתורה, למעלה יותר גם מהתורה כמו שהיא בשרשה.

- (1) מאמר זה הוא המשך לד"ה להבין ענין כתיבת ס"ח (לעיל ע' 95 ואילך), וד"ה וידבר אלקים (רכ"ף שבט (לעיל ע' 140 ואילך)), לכמה ענינים שבהמאמר — ראה ד"ה וזהו שבתורה (2) פירשנו (יתרו) כ, א. (3) משפטים כד, יב, (4) פירשנו שם, ב, (5) ראה לקי"ת פ' פינתם פ, ב, פ' ראה לא, ד, (6) ראה זח"ג רנז, ב, (7) ראה תו"א פירשנו (יתרו) סז, טע"ב, לקי"ת בל'ק עד, ויש ע"ב, האיני עב, ד, רד"ה וידבר אלקים תול"ל (סד"ם תול"ו ח"ב ע' תצ), (8) ראה כ"ר פ"א, ד, ועוד. (9) תהלים קט, קעב, וראה תו"א פירשנו סי, ב, לקי"ת שה"ש מ"ז, ב, (10) סוכה ל"ח, ב.

12